

ENGINEERING SCIENCES

Received: October 2009

Accepted: March 2010

Series : 1A

ISSN : 1308-7231

© 2010 www.newwsa.com

Z.Sevgen Perker

Uludag University

zsparker@gmail.com

Bursa-Turkey

**AVRUPA KÜLTÜR MİRASININ KORUNMASINDA
EUROPA NOSTRA ÖDÜLLERİNİN ROLÜ VE TÜRKİYE**

ÖZET

Kültür mirası, toplumların geçmiş yaşantılarından günümüze ulaşan ve gelecek nesillere aktarılması gereken maddi ve manevi unsurlarının tümüdür. Kültürel mirasın herhangi bir parçasının bozulması ya da yok olması, tüm dünya milletlerinin mirası için zararlı bir yoksullaşma oluşturacağından konunun tüm uluslar açısından bir bütün olarak algılanmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Kültür mirasının evrensel niteliği bu mirasın korunarak yaşatılmasında kültürlerarası diyalogun güçlendirilmesinin gerekliliğine işaret etmektedir. Günümüzde kültürel ve doğal mirasın korunması konusunda gerçekleştirilen çalışmaları destekleyen çok sayıda uluslararası oluşum bulunmaktadır. Bunlar arasında Avrupa Birliği'nin kültürel mirasın korunması konusunda gerçekleştirilen örnek proje, uygulama, araştırma vb. çalışmaları ödüllendirme ve destekleme yönündeki çabaları dikkat çekmektedir. Avrupa Birliği'nin kültürel mirasın korunması konusunda verdiği önemli desteklerden biri de Europa Nostra ödülleri'dir. Çalışma kapsamında Türkiye'nin Europa Nostra'dan aldığı ödüller incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Miras, Koruma, Ödül, Europa Nostra, Türkiye

THE ROLE OF EUROPA NOSTRA AWARDS FOR ENSURING THE CONSERVATION OF EUROPEAN CULTURAL HERITAGE AND TURKEY

ABSTRACT

Cultural heritage is the legacy of physical and moral components of societies that are inherited from past generations, maintained in the present and transferred for the benefit of future generations. As the spoiling of cultural heritage-partly or wholly- will be a harmful impoverishment for all nations' heritage, it is material to take subject as a whole for all nations. Universal characteristics of cultural heritage point out the necessity of strengthening of cultural dialogue for conservation of this heritage. Nowadays there exists lost of constitutions supporting the studies for conservation of cultural and natural heritage. Among them, European Union's performance rewarding the example project, application and other researches designed on the conservation of cultural heritage draws attention. One of the important supports of European Union for conservation of cultural heritage are Europa Nostra awards. During the study Turkey's awards captured from Europe Nostra are analyzed.

Keywords: Cultural Heritage, Conservation, Award, Europa Nostra, Turkey

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Kültür mirası, toplumların geçmiş yaşantılarından günümüze ulaşan ve gelecek nesillere aktarılması gereken maddi ve manevi unsurlarının tümü olarak ele alınmaktadır. Binalar, tarihi çevreler, anıtlar ve toplumların ürettiği çeşitli maddi kültür unsurları maddi kültür mirası (tangible cultural heritage) kapsamında incelenmektedir.

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme'nin ilk maddesi dünya genelinde kültürel miras kapsamında ele alınması gereken unsurları sözleşmenin amaçları açısından üçe ayırmaktadır. Sözleşmeye göre;

Anıt; Tarih, sanat veya bilim açısından istisnai evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimlerini,

Yapı toplulukları; Mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnai evrensel değere sahip ayrı veya birleşik yapı topluluklarını,

Sit; Tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnai evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik sitleri kapsayan alanları içermektedir.

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme'nin ikinci maddesi estetik veya bilimsel açıdan istisnai evrensel değeri olan, fiziksel ve biyolojik oluşumlardan veya bu tür oluşum topluluklarından müteşekkil doğal anıtları, bilim veya muhafaza açısından istisnai evrensel değeri olan jeolojik ve fizyografik oluşumlar ve tükenme tehdidi altındaki hayvan ve bitki türlerinin yetiştiği kesinlikle belirlenmiş alanları ve bilim, muhafaza veya doğal güzellik açısından istisnai evrensel değeri olan doğal sitler veya kesinlikle belirlenmiş doğal alanları doğal miras kapsamında ele almaktadır.

T.C. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3. Maddesi'nde Kültür Varlıkları; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait, bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar olarak tanımlanmaktadır.

1980'li yıllardan günümüze kültür varlıklarının korunması ile ilgili olarak gerçekleştirilmiş ulusal ve uluslararası pek çok bilimsel platformda, kültür varlıklarının sahip oldukları çeşitli değerler gündeme getirilmiş ve tartışılmıştır. Süreklilik değeri, tarihsel değer, anı değeri, mitolojik değer, artistik ve teknik değer, özgünlük değeri, enderlik değeri, teklik değeri, grup değeri, çokluk değeri, homojenlik değeri, ekonomik değer, işlevsel değer, geleneksel değer, eğitim değeri ve belge değeri kültür varlıkları ile ilgili çalışmalarda en çok ele alınan değerlerdendir [1]. Sözü edilen değerler pek çok açıdan olduğu gibi arkeoloji ve mimarlık disiplinleri açısından da toplumların özgün kültürlerini yansıtmaları bakımından büyük önem taşımakta ve taşıdıkları önem nedeniyle de gelecek nesillere aktarılmalıları gerekmektedir. Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme'de ve diğer pek çok uluslararası sözleşmede de yer verildiği üzere kültürel ve doğal mirasın herhangi bir parçasının bozulması ya da yok olması, tüm dünya milletlerinin mirası için zararlı bir yoksullaşma oluşturmaktadır. Kültür mirası evrenseldir ve bu nedenle bir bütün olarak korunması gerekmektedir.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Çalışma; kültürel mirasın evrensel olduğuna ve ortak bir değer olarak korunması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda çalışma kapsamında örnek olarak Türkiye'nin Avrupa Nostra'dan aldığı ödüller incelenmektedir. Zengin bir evrensel kültür mirasına sahip olan Türkiye'nin, Avrupa Nostra'dan aldığı ödüllerin çalışma kapsamında örnek olarak seçilme nedeni ise ülkemizin geçmişten günümüze Avrupa Nostra Kültürel Miras

Ödülleri'ndeki yerinin herhangi bir bilimsel çalışma kapsamında toplu olarak incelenmemiş olmasıdır. Sözü edilen ödüller kültürel miras açısından oldukça zengin olan Türkiye'de korumaya yönelik çalışmaların teşvik edilmesi bakımından önemli bir rol üstlenmektedir. Çalışma kapsamında incelenen örnekler, Europa Nostra ve benzeri koruma amaçlı oluşumların desteklerinin kültürel mirasın korunmasında önemli destekler olduğuna ve benzeri koruma teşviklerinin yaygınlaştırılmasının gerekliliğine işaret etmesi bakımından önem taşımaktadır.

3. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KÜLTÜREL MİRAS ÇALIŞMALARI (EUROPA UNION'S CULTURAL HERITAGE STUDIES)

Kültürel ve doğal mirasın korunması konusunda dünya ülkelerinin ortak tutum sergileme, çalışmalar yürütme ve disiplinler arası işbirlikleri gerçekleştirme girişimlerinin ilk adımları 1930'lu yıllarda atılmaya başlanmıştır. İtalya'da Carta Del Restauro'nun ilk belge kabul edildiği çalışmalar UNESCO'nun ve Avrupa Konseyi'nin kurulması ile devam etmiş, Venedik Tüzüğü'nün kabul edilmesi ile kurumsallaşmanın ilk adımlarının atılması sağlanmıştır. Günümüzde ise çok sayıda uluslararası kuruluş ve sivil toplum örgütünün kültürel ve doğal mirasın korunması ile ilgili çalışmaları bulunmaktadır. UNESCO (Birleşmiş Milletler, Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu), Avrupa Konseyi, ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi), Dünya Miras Kentleri Örgütü, Avrupa Birliği, EUROPA NOSTRA (Bizim Avrupamız), Avrupa Tarihi Kentler ve Bölgeler Birliği, ICCROM (Kültür Varlıklarının Korunması ve Onarım Çalışmaları Uluslararası Merkezi), Uluslararası Doğa Koruma Birliği, Doğal Hayatı Koruma Vakfı, Uluslar arası Mimarlar Birliği sözü edilen oluşumlar arasındadır.

Kültürel ve doğal mirasın korunması konusunda gerçekleştirilen uluslararası çalışmalar içinde Avrupa Birliği önemli bir yere sahiptir. Mevzuatında "kültürel çoğulculuk" kavramına vurgu yapan Avrupa Birliği özellikle dil, edebiyat, çeşitli sanat dalları ve mimarlık alanlarını Avrupa'daki kültürel çeşitliliğin birer parçası olarak ele almaktadır. Sayılan alanlardaki kültürel mirası Avrupa'nın ortak mirası olarak kabul etmektedir. Avrupa Birliği'nin geliştirmiş olduğu Avrupa Kültür Başkenti Programı 1985 yılından bugüne her yıl bir Avrupa kentini kültür başkenti olarak belirlemekte ve seçilen kente finansal destek sağlamaktadır [2]. Sözü edilen program kapsamında 2010 yılı için İstanbul'un Avrupa Kültür Başkenti olarak seçilmiş olması Avrupa ortak kültür mirasının bir parçasını oluşturan ülkemiz açısından da sevindiricidir.

Kültürel anlamda pek çok çalışmayı destekleyen Avrupa Birliği'nin 1974 yılında kültürel mirasın korunması konusunda ortak eylem planına ilişkin bazı esaslar saptadığı bilinmektedir. 1993'ten günümüze ise Birliğin Ana Sözleşmesi'nde Avrupa ortak kültür mirasının önemli parçaları olan kültürel mirasın korunması konusunda üye ülkelerin desteklenmesi kararı yer almaktadır. Bu kapsamda Avrupa Birliği kültürel mirasın korunmasını hedefleyen çeşitli program ve projeler yürütmektedir [2]. Bu bağlamda Avrupa Birliği'nin Europa Nostra (Tüm Avrupa Kültür Mirası Federasyonu) ile birlikte verdiği Avrupa Birliği Kültürel Miras Ödülleri de kültürel mirasın korunmasına verilen destek açısından büyük önem taşımaktadır.

4. AVRUPA BİRLİĞİ AVRUPA KÜLTÜR MİRASI/EUROPA NOSTRA ÖDÜLLERİ (EUROPA UNION EUROPA CULTURAL HERITAGE/EUROPA NOSTRA AWARDS)

Tüm Avrupa Kültür Mirası Federasyonu Europa Nostra, Avrupa genelinde etkin olan ortak bir platformdur. Europa Nostra'yı kültürel miras konusunda çalışan diğer platformlardan ayıran özellikleri ise organizasyon yapısı, ortakları ve koruma konusunda düzenli olarak gerçekleştirdiği "Miras Ödülleri Projesi"dir. Europa Nostra koruma konusunda çalışmakta olan 200'ün üzerinde sivil toplum örgütünü, 100 yerel yönetimi ve yaklaşık 1000

bireysel üyeyi çatısı altında toplamaktadır. Europa Nostra bir federasyon olarak koruma konusunda çalışan ulusal, bölgesel ve yöresel yetkililer, kültürel ve eğitsel kitleler, ticari girişimciler ve çok sayıda korumaya duyarlı bireyden destek görmektedir. Bir Federasyon olan Europa Nostra, Avrupa'nın kültürel mirasının korunması ve geliştirilmesine ilişkin olarak çalışan UNESCO, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi vb. kuruluşlar ile verimli ilişkileri olan kilit bir sivil toplum örgütü niteliğindedir [2]. Europa Nostra, kültürel mirasın önemini kamusal bilince yerleştirilmesinin yanı sıra kültürel mirasa, gerek ulusal düzeyde gerekse Avrupa genelinde oluşturulacak kamu politikalarında öncelik tanınmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Europa Nostra çalışmalarında, kültürel mirasın korunmasını, mimarlık, kentsel ve kırsal planlama alanlarında yüksek kalite standartlarının teşvik edilmesini ve kentsel/kırsal bölgelerde inşa edilmiş ve doğal çevrenin dengeli ve sürdürülebilir gelişiminin sağlanmasını hedef almaktadır. Europa Nostra, aynı zamanda tehdit altındaki Avrupa kültürel mirasını koruma ve kurtarma amaçlı ulusal ve uluslararası kampanyaları desteklemektedir. Bu bağlamda özellikle kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi amacıyla gerçekleştirilen örnek girişimlere, kültürel miras alanındaki kayda değer başarılarla dikkat çekmekte, özellikle AB Avrupa Kültürel Miras Ödülü/Europa Nostra Ödülleri ile sözü edilen çalışmalarını teşvik etmektedir [3].

AB Avrupa Kültürel Miras Ödülü/Europa Nostra Ödülleri; mimari mirasın korunması, seçkin araştırma, özverili hizmet ve eğitim/staj/farkındalık gibi dört kategoride verilen büyük ödüller ile kültürel mirasın korunmasına yönelik olarak yapılan çeşitli çalışmalara verilen "madalya (ikincilik ödülü)" ve "diploma (üçüncülük ödülü)" ları kapsamaktadır.

Mimari Mirasın Korunması Kategorisi; tek yapı ya da kırsal/kentsel alanda yer alan yapı gruplarını, endüstriyel strüktür ya da bölgeler ile mühendislik strüktür ya da bölgelerini, kültürel peyzajı (tarihi park ve bahçeler, tasarlanmış büyük peyzaj alanları, kültürel-çevresel-tarımsal öneme sahip olan alanlar), arkeolojik sit alanlarını ve çeşitli sanat çalışmalarını kapsamaktadır.

Seçkin Araştırma Kategorisi; Mimari mirasın korunması kategorisinde yer alan ve Avrupa kültürel mirasının bir parçası olan alanlarda, söz konusu kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi konusunda gerçekleştirilen seçkin araştırmaları kapsamaktadır.

Özverili Hizmet Kategorisi; Mimari mirasın korunması kategorisinde yer alan ve Avrupa kültürel mirasının bir parçası olan alanlarda söz konusu kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi konusunda bireysel ya da kurumsal olarak uzun süreli verilen mücadeleleri kapsamaktadır.

Eğitim/Staj/Farkındalık Kategorisi; Avrupa kültürel mirası ile ilgili olarak gerçekleştirilen eğitim, staj ve farkındalık girişimlerini kapsamaktadır [3].

5. TÜRKİYE'NİN EUROPA NOSTRA ÖDÜLLERİ (TURKEY'S EUROPA NOSTRA AWARDS)

Geçmişten günümüze çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapması nedeniyle kültürel miras açısından oldukça zengin ülkelerden biri olan Türkiye, kültürel mirasın korunması ve geleceğe aktarılması hedefiyle çeşitli proje ve uygulama çalışmaları gerçekleştirmektedir. Merkezi yönetim, yerel yönetim, üniversite, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları, iş dünyası ve bireyler gerek ayrı ayrı girişimler ile gerekse ulusal ve uluslararası çeşitli ortaklıklar geliştirerek ülkemizde bulunan kültürel mirasın korunmasına ve geleceğe aktarılmasına yönelik çalışmalar sürdürmektedirler. Sözü edilen çalışmalardan bazıları ise Europa Nostra tarafından ödüle layık görülmüştür. Bildirinin bu bölümünde Türkiye'de kültürel mirasın korunarak yaşatılması amacıyla gerçekleştirilen ve Europa Nostra ödülüne layık görülen çalışmalara kronolojik sıralama ile yer verilmektedir.

5.1. Malta Köşkü (Malta Pavillion)

İstanbul'da Yıldız Parkı içinde, Yıldız Sarayı'nı parktan ayıran duvarın doğu yönünde yer alan Malta Köşkü, 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısında, Sultan Abdülaziz tarafından Çırağan Sarayı'nın arka bahçesi olan koruda yaptırılan iki adet seyir ve istirahat köşkünden biridir (Şekil 1). Malta isminin kaynağı tam olarak bilinmemekle birlikte Osmanlı'da fethedilen ya da fetih için teşebbüs edilen yerlerin isimlerinin sarayın mekânlarına isim olarak verilmesi geleneğinden geldiği sanılmaktadır. Diğer bir görüş ise köşkün Malta'dan getirilen taşlar ile inşa edilmesi nedeniyle bu ismi aldığı yönündedir. Malta Köşkü'nün Sultan Abdülhamid döneminde Yıldız Sarayı'na bağlatıldığı ve yapının saray halkının dinlenme ve ziyaret mekânı olarak kullandığı bilinmektedir. Malta Köşkü, Sultan Abdülhamid'in yurdu terk etmesinin ardından yaklaşık 40 yıl süre ile boş kalmıştır [4].

Şekil 1. Malta Köşkü [4]
(Figure 1. Malta Pavillion [4])

1941 yılında Yıldız Sarayı'nı parktan ayıran büyük ara duvarın denize bakan yönünde kalan geniş koruya "Yıldız Parkı" adı verilmiş ve sözü edilen park aynı yıl içinde Maliye Bakanlığı tarafından İstanbul Belediyesi'ne, köşk ise 1979 yılının başında, İstanbul Belediyesi ile Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu arasında yapılan anlaşma gereği Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'na devredilmiştir. Kurum Malta Köşkü'nün işletilmesini 1995 yılına kadar üstlenmiş ve 1997 yılında köşkü BELTUR'a devretmiştir [5,6,7,8].

İki katlı olan Malta Köşkü 19. Yüzyıl sivil mimari örneklerindedir. Dört girişi olan yapıya deniz yönünden girildiğinde, içinde mermer bir çeşmenin ve etrafı mermer oymalı olan havuzun bulunduğu büyük salona ulaşılmaktadır. Üst katına çift taraflı geniş mermer merdiven ile ulaşılan yapının üst katında büyük bir salon, odalar ve tuvalet yer almaktadır. Salonlarında mermer oymalı renkli çiçek işlemeli şöminelerin bulunduğu yapının salon ve oda tavanlarında çeşitli hayvan, çiçek vb. bezemeleri bulunmaktadır.

Malta Köşkü'nün tüm cepheleri üç bölümlü olarak tasarlanmıştır. Her cephenin orta bölümünün cephe içindeki oranı büyük, yan bölümlerinin cephe içindeki oranı ise orta bölüme göre daha küçüktür. Yapının yerden tavana yükselen kemerli pencereleri yapı içinden deniz manzarasının algılanmasını kolaylaştırmaktadır. Üst katta yer alan büyük balkonlar ise cepheye zenginlik katmaktadır.

Malta Köşkü 1979 yılında Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu tarafından devralınmış ve onarılması amacıyla çevresel ölçekte bir proje geliştirilmiştir. Sözü edilen proje kapsamında Malta Köşkü'nün yanı sıra

Çadır Köşkü, Yıldız Korusu ve köşkün tamamlayıcı yapıları niteliğinde olan Pembe ve Yeşil Seralar ile kameriyeler de onarım projesi kapsamında ele alınmıştır. Sözü edilen projenin uygulanmasının ardından yapı kafeterya olarak hizmete açılmıştır. Malta Köşkü'nün korunması ve çağdaş kullanım amacıyla değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilen uygulama 1979 yılında "Europa Nostra" ödülüne layık görülmüştür (Şekil 2, Şekil 3) [4, 5 ve 6]. Türkiye "Europa Nostra" dan ilk ödülünü Malta Köşkü onarım uygulaması ile almıştır.

Şekil 2. Malta Köşkü-Önce [4]
Figure 2. Malta Pavillion-Before)

Şekil 3. Malta Köşkü-Sonra [4]
(Figure 3. Malta Pavillion-After)

5.2. Yeşil Ev (Green House)

Osmanlı'da devletin ileri gelenlerinin 19. Yüzyıl'ın ortalarına kadar ikamet yeri olarak tercih ettikleri Sarayburnu (İstanbul) semtinde geleneksel konaklar yer almaktadır. Sözü edilen konaklardan biri olan ve dönemin Reji Nazırı Şükrü Bey'e ait bulunan konak da 19. Yüzyıl'ın sonlarında inşa edilmiştir. İstanbul'da Ayasofya ile Mavi Cami arasında konumlanmakta olan konak 1910-1970 yılları arasında kullanılmış, sahibinin vefatının ardından bakımsız kalmış ve 1977 yılında satışa çıkarılmıştır. Oldukça harap durumda olan konağı Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu satın almış ve söz konusu konağın aslına uygun olarak yeniden inşa edilmesini sağlamıştır. "Yeşil Ev" adı verilen ve otel olarak işlevlendirilen yapı Sultanahmet'te açılan ilk butik otel olup 1984 yılında hizmete açılmıştır. Kültürel miras niteliğinde olan yapının korunması yönünde gerçekleştirilen uygulama 1985 yılında "Europa Nostra" ödülüne layık görülmüştür (Şekil 4, Şekil 5) [9 ve 10].

Şekil 4. Yeşil Ev-Önce [10]
(Figure 4. Green House-Before)

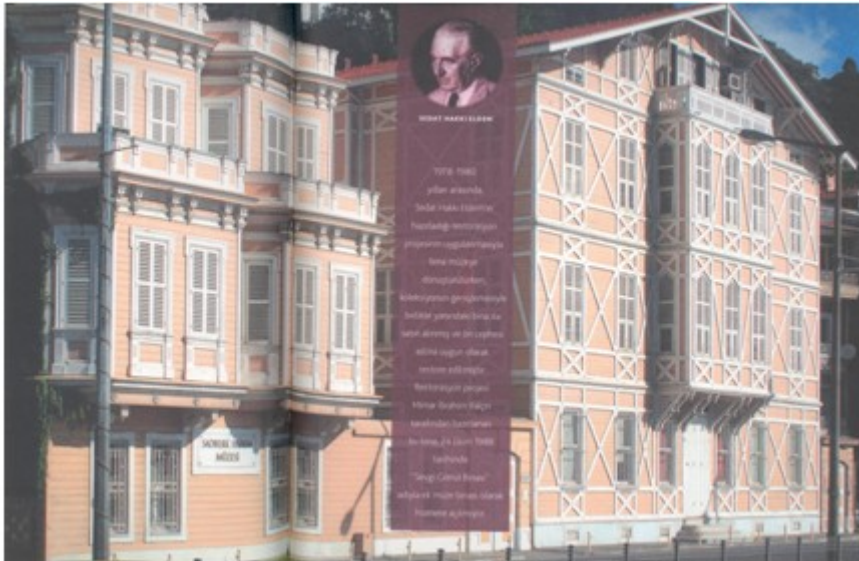

Şekil 5. Yeşil Ev-Sonra [10]
(Figure 5. Green House-After)

5.3. Sadberk Hanım Müzesi (Museum Of Sadberk Hanım)

Müze adını veren Sadberk Koç (1908-1973), Türk iş dünyasının ünlü isimlerinden Vehbi Koç'un eşi'dir. Müze; Osmanlı dönemi kadın kıyafetleri, işlemeler ve sanat eserlerinden oluşan kişisel bir koleksiyona sahip olan Sadberk Hanım'ın sözü edilen koleksiyonunun sergilenmesi amacıyla Sadberk Hanım anısına ailesi tarafından açılmıştır. 14 Ekim 1980 tarihinde açılışı gerçekleştirilen Sadberk Hanım Müzesi aynı zamanda Türkiye'nin ilk özel müzesidir (Şekil 6) [11].

Sadberk Hanım Müzesi; İstanbul'da Sarıyer-Büyükdere'de bulunan iki ayrı yapıdan oluşmaktadır. Bunlardan ilki, 19. yüzyıl sonlarında inşa edildiği kabul edilen, üç kat + çatı katından oluşan yapıdır. Kâgir zemin üzerine ahşap karkas üzeri bağdadi sistem ile inşa edilmiş olan yapı, "Azeryan Yalısı" olarak bilinmektedir. 1950 yılında Koç Ailesi tarafından satın alınan yalı bir süre ailenin yazlığı olarak kullanılmış, ardından Koç Ailesi tarafından yapının müzeye dönüştürülmesi yönünde karar alınmıştır.

Şekil 6. Sadberk Hanım Müzesi [11]
(Figure 6. Museum Of Sadberk Hanım)

Azeryan Yalısı olarak isimlendirilen yalının müzeye dönüştürülmesi amacıyla 1978-1980 yılları arasında hazırlanan restorasyon projesinin mimarı Sedad Hakkı Eldem'dir. Günümüzde yapının giriş katında bir hediyelik eşya birimi ve çay salonu, birinci ve ikinci katın orta ana salonları ile sözü edilen salonlara açılan odalarda sergileme mekânları yer almakta, çatı katında ise eser depoları, çalışma odaları ve kitaplık bulunmaktadır. Zamanla müze koleksiyonunun genişlemesi ve mekânın koleksiyon için yetersiz hale gelmesi nedeniyle müze olarak kullanılan yapının yanındaki yapı da satın alınmış ve restore edilmiştir. Azeryan Yalısı'nın yanında yer alan ve restorasyon projesi Mimar İbrahim Yalçın tarafından hazırlanan yapı ise 24 Ekim 1988 tarihinde "Sevgi Gönül Binası" ismi ile ek müze yapısı olarak hizmete açılmıştır. Önden üç, arkadan dört katlı olan ek yapının 20. Yüzyılın başlarında inşa edildiği sanılmaktadır. Günümüzde yapının giriş katında çok amaçlı bir salon ile konservasyon laboratuvarı, üst katlarında ise sergileme mekânları yer almaktadır.

Müzenin Azeryan Yalısı bölümünde Osmanlı ağırlıklı İslam eserlerinin yanı sıra Osmanlılar için yapılmış Avrupa, Uzak ve Yakındoğu eserleri ile Osmanlı Dönemi dokumaları, kıyafetleri ve işlemeleri sergilenmektedir. Müzenin Sevgi Gönül Binası bölümünde ise M.Ö. 6. Bin yıldan Bizans Dönemi sonuna kadar Anadolu'da yaşayan uygarlıkların maddi kültür varlıklarını yansıtan arkeolojik eserlere ait sergiye yer verilmektedir [11 ve 12].

Yapı 1988 yılında çağdaş müze uygulaması nedeniyle "Europa Nostra" ödülüne layık görülmüştür. Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesi mimari yapısı açısından kendi başına ülkemizin ve Avrupa'nın önemli bir kültürel miras unsurudur. Sözü edilen unsurun korunmasını ve geleceğe taşınmasını sağlayan restorasyon çalışmasında verilen müze işlevi ise yapının çeşitli medeniyetlerin maddi kültür unsurlarının sergilenmesine olanak sağlaması bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca müze tüm çalışmalarını uluslararası düzeyde yürütmekte olup ICOM (Uluslararası Müzeler Konseyi)'a üyedir [11].

5.4. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası (Cibali Factory)

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası tütün mamulleri üretmek amacıyla 1876 -1884 yılları arasında inşa edilmiştir. 1946 yılında ilk yerli puronun, 1959'da ise ilk yerli filtreli sigaranın üretiminin yapıldığı mekân olan Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'nın üretimi 1995 yılına kadar devam etmiştir. 19. Yüzyıl sonlarında inşa edilmiş olan yapı dönemin çağdaş endüstri yapısı örneklerindedir. 1884 yılında yapımına başlanan fabrika inşaatının birkaç aşamada tamamlandığı bilinmektedir. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'nın yapımında dönemin batı devletlerinin sanayi yapılarında da kullanılan tuğla, demir, cam gibi malzemelerin kullanıldığı bilinmektedir. Fabrika yapısı mekân ve kütle boyutlarının yanı sıra, malzemeleri ve yapım tekniği ile de dönemin sanayi yapısını örneklemesi bakımından önem taşımaktadır. Pik döküm kolonlardan oluşan düşey taşıyıcıları ve çelik putrellerin kullanıldığı döşemeleri döneminin yapım tekniklerini yansıtmaktadır.

Maltepe Sigara Fabrikası'nın ileri üretim teknolojisi ile hizmete girmesinin hemen ardından, 1995 yılında özgün işlevini yitiren yapı 1997 yılına kadar boş kalmıştır. Yapının restore edilmesini ve Kadir Has Üniversitesi Merkez Kampusu'na dönüştürülmesini kapsayan projenin mimarı Dr. Mehmet Alper'dir. Proje kapsamında yapıda malzeme iyileştirmesi, strüktürel sağlamlaştırma ve alt yapı güçlendirilmesi sağlanmış, fabrikanın eğitim işlevine adaptasyonu gerçekleştirilmiştir (Şekil 7, Şekil 8) [13]. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'nın Kadir Has Üniversitesi Merkez Kampusu'na dönüştürülme proje ve uygulaması Avrupa Mimari Mirasının bir parçası olan yapının korunmasını yanı sıra içinde bulunduğu tarihi çevrenin canlandırılmasına bulunduğu katkıdan ötürü de 2003 yılı "Europa Nostra" ödülüne layık görülmüştür [14 ve 15].

Şekil 7. Cibali Fabrikası-Önce [16]
(Figure 7. Cibali Factory-Before)

Şekil 8. Cibali Fabrikası-Sonra [17]
(Figure 8. Cibali Factory-After)

5.5. İstanbul Tarihi Yarımada Koruma Projesi (İstanbul Project)

Ülkemizde gerçekleştirilen ve "Europa Nostra" dan seçkin araştırma ödülü alan diğer çalışma ise İTÜ Mimarlık Fakültesi Çevre ve Şehircilik Uygulama ve Araştırma Merkezi bünyesinde, Prof. Dr. Nuran Zeren Gülersoy ve ekibinin 2004 yılında gerçekleştirdiği "İstanbul Tarihi Yarımada Koruma Çalışması Zeyrek, Süleymaniye ve Yenikapı Tarihi Bölgeleri Örnekleri" isimli çalışmadır [18]. Çalışma İstanbul Tarihi Yarımada'da yer alan Zeyrek, Süleymaniye ve Yenikapı semtleri merkezli olarak yürütülmüş ve çalışma kapsamında bölgede yer alan kültürel değerlerin kapsamlı olarak belgelenmesi ile tarihi çevrenin canlandırılmasına yönelik bütünlük kentsel koruma yaklaşımının geliştirilmesi söz konusu olmuştur. Kültürel mirasın korunması ve canlandırılmasına yönelik olarak gerçekleştirilen çalışma 2004 yılında "Europa Nostra" dan seçkin araştırma ödülü almıştır. İstanbul Tarihi Yarımada Koruma Çalışması aynı zamanda dört ciltlik bir kitap halinde yayınlanmıştır (Şekil 9) [19].

Şekil 9. Proje Kitabı [20]
(Figure 9. Project Book)

5.6. Lozan Mübadilleri Vakfı Ödülü

(The Foundation of Lausanne Treaty Emigrants's Award)

"Europa Nostra" diploma ödülüne layık görülen bir diğer çalışma "Türkiye ve Yunanistan'da Nüfus Mübadelesinden Kalan Mimari Mirasın Korunması ile İlgili Yerel Bilincin Geliştirilmesi" isimli projedir. Mübadillerden geri kalan mimari mirasın değerlendirilmesi ve söz konusu mirasın korunması için gereken ölçütlerin ortaklaşa olarak saptanması hedefi ile yürütülen çalışmada Lozan Mübadilleri Vakfı'nın yanı sıra Türkiye ve Yunanistan'dan çok sayıda sivil toplum kuruluşu ortak olarak görev almıştır. Çalışma kapsamında Türkiye'de (Kapadokya) ve Yunanistan'da (Girit) birer hafta süre ile mübadeleden kalan mimari mirasın korunmasına yönelik olarak konferanslar, atölye çalışmaları ve sergiler düzenlenmiştir. Konferans bildirileri, atölye çalışmalarının sonuçları ve sergi etkinlikleri Lozan Mübadilleri Vakfı tarafından kitap olarak yayınlanmıştır [21 ve 22].

5.7. Sarıca Kilise (Sarıca Church)

Nevşehir İli, Ürgüp İlçesi'nde yer alan Sarıca Kilise, Kepez Vadisi'nde bulunan çok sayıda kaya kiliseye bakan bir tepenin yamacında konumlanmaktadır. Özellikle Bizans Dönemi'nde Kapadokya'daki manastır hayatının önem kazanması ile, bölgede yaşayan Hıristiyan halkın yaşama mekanlarının yanı sıra ibadet mekanlarını da yumuşak tüften oluşan kayalar içine kazıyarak oluşturdukları bilinmektedir. Bölgede yaklaşık 400 adet kaya - oyma kilise yer almakta, sözü edilen kiliselerin 6. ve 12. yüzyıllar arasında inşa edildikleri sanılmaktadır.

Bizans Mimarisi'nde ilk örneklerine 9. yüzyılda rastlanan kapalı Yunan haçı ile üç yapraklı yonca plan şemasının karışımı olarak inşa edilmiş olan kilisenin onarımını ve canlandırılmasını kapsayan restorasyon proje ve uygulaması 1997-2002 yılları arasında VASCO Turizm Yatırım Sanayi ve Ticaret A.Ş. sponsorluğunda KA.BA. Eski Eserler Koruma ve Değerlendirme - Mimarlık LTD. ŞTİ. tarafından gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında kilisenin doğal malzemesinin sağlamlaştırılması, yapısal sorunların giderilmesi, duvar resimlerinin onarılması, ziyaretçilerin kullanımı için yürüme yolu yapılması, bilgi levhaları yerleştirilmesi ve uygun ışıklandırma yapılması, altyapının güçlendirilmesi gibi çalışmalar yürütülmüştür (Şekil 10, Şekil 11). Kapadokya'da bulunan bu değerli kültürel mirasın yaşatılmasına ilişkin olarak gerçekleştirilen proje 2006 yılında mimari mirasın korunması dalında "Europa Nostra" ödülüne layık görülmüştür [23 ve 24].

Şekil 10. Sarıca Kilise-Önce
(Figure 10. Sarıca Church-Before)

Şekil 11. Sarıca Kilise-Sonra
(Figure 11. Sarıca Church-After)

5.8. "Bursa İpek Fabrikaları ve İpekböcekçiliği Bağlantılı Endüstriyel Mirasın Korunması" Konulu Doktora Tezi (Thesis of "Factories in Bursa and the Conservation of the Industrial Heritage Related To Sericulture")

"Europa Nostra"nın ödül kategorilerinden bir diğeri olan seçkin araştırma kategorisinde ise ülkemizde gerçekleştirilen iki çalışma ödül almıştır. Bunlardan ilki Dr. Elif Özlem (Oral) Aydın'ın İstanbul Teknik Üniversitesi'nde yaptığı "Bursa İpek Fabrikaları ve İpekböcekçiliği Bağlantılı Endüstriyel Mirasın Korunması" başlıklı doktora tezidir. Tarihi İpek Yolu üzerinde eski bir ipekçilik merkezi olan Bursa Kenti'nin tarihi kent dokusu içinde on bir adet ipek fabrikası yer almakta, sözü edilen fabrikalar Bursa Kenti'nin 19. ve 20. yüzyıl ipekçilik ilgili geçmişini yansıtmaktadır. 1980'lerden sonra kentteki ipekçilik faaliyetinin sona ermesi nedeniyle özgün işlevlerini yitiren ipekçilik fabrikalarının mevcut durumlarının saptanmasını ve endüstri mirası olarak tanınmalarını amaçlayan ve sözü edilen mirasın yaşatılmasına yönelik öneriler geliştiren doktora çalışması ile Dr. Aydın 2006 yılında "Europa Nostra" diploma ödülüne layık görülmüştür [25, 26 ve 27].

5.9. Kültür Karıncaları Projesi (Culture Ants Project)

Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı tarafından yürütülen "Kültür Karıncaları" projesi, hedef kitlesini kültür mirasının sahibi olan çocuklar olarak belirleyen bir eğitim-farkındalık geliştirme projesidir. Sözü edilen projede çocukların kültürel değerler ile tanıştırılmasının yanı sıra kendilerinin, yaşadıkları çevrenin farkında olmaları; eğitimin, bilimin, bilginin gücünün önemini kavramaları; kültürel değerleri benimsemeleri; kazanımlarını yakınları ile paylaşmaları; edindikleri bilgi, beceri ve (Şekil 12) tutumun onlarda kalıcı davranış değişiklikleri oluşturması amaçlanmıştır [28].

Proje kapsamında İstanbul, Kocaeli, Bursa gibi kentlerde 11-13 yaş grubundaki çocukların çeşitli tarihi mekânları tanımalarını sağlayacak çok sayıda etkinlik düzenlenmiştir. İstanbul'da düzenlenen "Kentimizi tanıyalım temalı Galata Kulesi-Tünel-Osmanlı Bankası Müzesi" odaklı etkinlik, "Kültürel zenginliğimiz temalı, Yerebatan sarnıcı-Sultanahmet meydanı-Çeşmeler-Sultanahmet camii- Haseki Sultan Hamamı-Türk İslam Sanatları Müzesi" odaklı etkinlik; Kocaeli'nde düzenlenen "Kentimizi tanıyalım temalı Nekrapol, Şehitlik, Kapanca sokağı, Saat kulesi, Açık hava müzesi, Sabancı kültür merkezi" odaklı etkinlik, "Yakın çevremizi tanıyalım temalı, Osman Hamdi bey Evi, Hereke halı fabrikası, Kayser Wilhelm Evi, Kocaeli Fatih camii külliyesi" odaklı etkinlik, Bursa'da düzenlenen "Kentimizi tanıyalım temalı Muradiye Külliyesi, Arkeoloji müzesi, esat Ulu Umay müzesi, Karagöz" odaklı etkinlik ve "Kültürel zenginliğimiz temalı, Hünkâr Kasrı ve Kent müzesi" odaklı etkinlik proje kapsamında gerçekleştirilen etkinliklerden bazılarıdır. Sözü edilen projenin isminde yardımlaşma, işbirliği yapma ve geleceği düşünme gibi kavramları çağrıştırmaları nedeniyle "karınca" kelimesi yer almıştır. Proje kapsamında gerçekleştirilen çalışmalara iki yıl süre ile katılan çocuklara "kültür karıncası" sertifikası verilmektedir [29 ve 30]. Kültür Karıncaları Projesi 2009 yılında "Kültürel mirasa duyarlılık ve farkındalık eğitimi" kategorisinde Europa Nostra ödülüne layık görülmüştür.

Şekil 12. Kültür karıncaları proje logosu [31]
(Figure 12. Culture ants project logo)

6. SONUÇ (CONCLUSION)

Ülkemizde kültürel mirasın korunarak yaşatılmasına yönelik olarak gerçekleştirilen çok sayıda proje ve uygulama bulunmaktadır. Bunlardan bir bölümünün kültürel mirasın yaşatılması konusunda Avrupa'da etkin çalışmalar yürüten bir kuruluş olan Europa Nostra tarafından ödüllendirilmiş olması gerek ülkemiz gerekse Avrupa ve Dünya kültürel mirasının yaşatılmasına verilen destek ve yapılan katkı açısından sevindiricidir. Kültürel mirasın evrenselliği ve bir bütün olarak korunmasının gerektiği dikkate alınırca söz konusu mirasın kültürlerarası diyalog ile yaşatılmasının mümkün olabileceği görülmektedir. Bu bağlamda kültürel mirasın yaşatılmasına yönelik çalışmaların küresel ölçekte yaygınlaştırılması hedeflenmelidir.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. Madran, E. ve Özgönül, N., (2005). "Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması", TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, Ankara.
2. Madran, E. ve Tağmat, T.S., (2007). "Kültürel ve Doğal Miras: Uluslararası Kurumlar ve Belgeler", TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, Ankara.
3. www.europanostra.org
4. Gülersoy, Ç., (1983). "Yıldız Parc and Malta Pavilion", Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul.
5. <http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/Hizmetler/Sosyal/Koskler/Pages/Malta.aspx>.
6. Altınoluk, Ü., (1998). "Binaların Yeniden Kullanımı", Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
7. http://tr.wikipedia.org/wiki/Malta_k%C3%B6%C5%9Fk%C3%BC,
8. <http://wouturkey.com/forum/viewtopic.php?t=7027>
9. <http://www.istanbulyesilev.com/Tr/history.asp>
10. Gülersoy, Ç., (1999). "Yeşil Ev A Home" ", Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul.
11. Anonim, "Kırk Yıl Kitabı", Vehbi Koç Vakfı Yayınları.
12. http://www.sadberkhanimmuzesi.org.tr/turkish/main/frame_corporate.html
13. Alper, M., (2004). "Haliç'te Dönüşüm Cibali Tütün Fabrikası'ndan Kadir Has Üniversitesi'ne", Arredamento Mimarlık Dergisi, Temmuz / Ağustos 2004 Boyut Yayın Grubu, İstanbul.
14. <http://www.mimarizm.com/KentinTozu/Makale.aspx?id=418&sid=408>,
15. <http://www.khas.edu.tr/e%2Dvision/vision2004Aralik01/>
16. <http://www.khas.edu.tr/e-vision/vision2004Aralik01/images/ekb.jpg>
17. <http://www.khas.edu.tr/e-vision/vision2004Aralik01/images/kampusb.jpg>
18. <http://www.memurlar.net/haber/43519/>
19. <http://www.tarihvakfi.org.tr/haberayrinti.asp?ID=507>
20. Gülersoy, N.Z., Tezer, A., Yiğiter, R.G., Koramaz, K., and Günay, Z., (2008). World Heritage İstanbul Project. Vol.1, İstanbul.

21. <http://bianet.org/biamag/bianet/76232-ortak-kultur-mirasimiza-europa-nostra-odulu>
22. <http://www.mimarlarodasi.org.tr/index.cfm?sayfa=Belge&Sub=detail&RecID=579>
23. <http://www.arkitera.com/h16463-avrupa-birligi-kuresel-miras-odulu---europa-nostra-odulleri-aciklandi.html>
24. <http://www.hurriyet.com.tr/seyahat/6508810.asp?m=1>
25. Oral, E.Ö., Ahunbay, Z., "Bursa'nın İpekçilikle İlgili Endüstri Mirasının Korunması", İTÜ Dergisi/ A - Mimarlık / Planlama/ Tasarım, Cilt:4, Sayı: 2, Sayfa: 37-46, İstanbul.
26. <http://www.gyte.edu.tr/ebulten/sayi33/index.htm>
27. <http://www.mimarist.org/mmektup/index.cfm?sayi=56&RecID=1438>
28. <http://www.kulturbilinci.org/karincalar/amacimiz.asp>
29. http://www.kulturbilinci.org/karincalar/projelerimiz_2002-2003proje.asp
30. <http://www.milliyet.com.tr/Cumartesi/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&KategoriID=25&ArticleID=1100660&Date=30.05.2009&b=Kultur%20Karincalari%20Avrupadan%20odul>
31. http://2.bp.blogspot.com/_C1dxhaPrPdk/R1RxzjV5azI/AAAAAAAAAeA/XA0SGv2C-eY/s1600-R/kul_karinca.gif